

הרב עידן בן חמו, ישיבת ערד

עיון בגדר מצוות תלמוד תורה

שנינו במסכת פאה (א, א): "אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה והביכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה". מפרשי המשנה כתבו שלרשימת פרטים זו אין שיעור מהתורה ויוצא ידי חובתו בכל שהוא, אלא מדרבנן יש להם שיעור (פירוש המשנה לרמב"ם, ר"ע ברטנורא): "לא תכלה פאת שדך בקוצרך", 'ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך', ולא נתנה תורה בהם שיעור. והראיון - שחייב אדם להראות בעזרה בשלוש הרגלים, וזאת הראיה אין לה שיעור, דכל אימת דבעי עייל ומתחזי ונפיק, פירוש אחר: שחייב להביא כדכתיב 'ולא יראו פני ריקם', אין לה שיעור מדאורייתא דכתיב 'איש כמתנת ידו'. ותלמוד תורה - אין לה שיעור דכתיב 'והגית בו יומם ולילה' (ברטנורא). "ולפי זה לת"ת אין שיעור למעלה שחייב הוא לעסוק יום ולילה, ואינו דומה לכלל הני [פאה וביכורים וכו'] , דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד" (משנה ראשונה).

בשני מקומות בש"ס הובא דיון בנוגע לשיעור הזמן שמצווה כל אדם מישראל לעסוק בתורה. במסכת מנחות, שנינו בנוגע לסידור לחם הפנים על השולחן בעת חילוף המשמרות כך (צט ע"ב):

שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב. על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורדין, ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד. ארבעה כהנים נכנסין, שניים בידם שני סדרים ושניים בידם שני בזיכין וארבעה מקדימין לפניהם, שניים ליטול שני סדרים ושניים ליטול שני בזיכין. הנכנסין עומדין בצפון ופניהם לדרום והיוצאין עומדין בדרום ופניהם לצפון. אלו מושכין ואלו מניחין, וטפחו של זה לתוך טפחו של זה שנאמר "לפני תמיד" (שמות כה, ל). רבי יוסי אומר, אפילו אלו נוטלין ואלו מניחין, אף זו היתה תמיד.

נמצינו למדים, שנחלקו התנאים בהגדרת הביטוי "תמיד" הנזכר בתורה בנוגע להנחת לחם הפנים על השולחן. לשיטת ת"ק ישנו חיוב שלא יהיה רגע קט בלא לחם על השולחן וכשה יוצא זה נכנס, ואילו לשיטת ר' יוסי אף כשאין חפיפה בין הוצאת הלחם הישן להכנסת החדש נחשב ל"תמיד".

ובגמרא שם: "תניא, ר' יוסי אומר אפילו סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים לפני תמיד, שלא ילין שלחן בלא לחם". מכאן עוברת הגמרא לדון בגדר ציווי הפסוק "לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח). "אמר ר' אמי, מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפ' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצוות לא ימוש ספר התורה הזה מפניך", שכן משום שעמד הלחם הישן בשולחן מעט בשחרית והחדש מעט בערבית, קרי ליה תמיד (רש"י שם). ומבאר מהרש"א (ד"ה ומדבריו), שמצינו את הביטוי "תמיד" גם גבי תורה בספר תהילים (ק"ט, ק"ז) דכתיב: "ואשעה בחקיך תמיד".

ועוד שם בגמ': "אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אפ' לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש". וביאר מהרש"א (שם) שהוא חיוב מצוה בלאו הכי ויוצא נמי ידי חובת מצוות לא ימוש. ושם: "ודבר זה אסור לאמר בפני עם הארץ, ורבה אמר מצוה לאמר בפני עם הארץ (אסור - שלא יאמר בק"ש סגי ולא ירגיל בניו לת"ת. מצוה - דסבר משום ק"ש נוטל שכר גדול כזה 'כי אז תצליח', אם היה עוסק כל היום כל שכן ומרגיל את בניו לת"ת. רש"י, וע"ש עוד).

יוצא שהמצוה המחייבת והתמידית של "לא ימוש" שאין לה שיעור למעלה, מסתכמת לשיטת ר' יוסי בפרק שחרית ובפרק ערבית, ולרשב"י אף בק"ש בלבד, שבלאו הכי מחוייב מצד המצוה שבה.

ועוד מובא שם:

שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי את כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמה יונית, קרא עליו המקרא הזה: "לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה", צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמה יונית, ופליגא דר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן דאמר פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, ראה הקב"ה את יהושע שד"ת חביבים עליו ביותר שנאמר "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל", אמר לו הקב"ה: יהושע, כה חביבין עליך דברי תורה, לא ימוש ס"ת הזה מפניך. תנא דבי ישמעאל דברי תורה לא יהו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך.

רש"י פירש: "ופליגא - הא דר' ישמעאל דאמר חובה ללמוד כל היום. לא יהו עליך חובה - כאדם שיש לו חוב ואומר מתי אפרענו ואיפטר, כך לא יאמר אדם אשנה פרק אחד ואיפטר שאי אתה רשאי לפטור עצמך מהן". והיינו שדעת ר' ישמעאל ובית מדרשו הינה

שחיוב גמור ללמוד כל היום, ודלא כר' שמואל בר נחמני הסובר שהפסוק "לא ימוש" הינו הבטחה.

אמנם התוספות שם, אחר שהביאו פירוש רש"י, כתבו עוד לפרש: שלא יהא עליך חובה - שלא תעסוק רק בהן. ואי אתה רשאי לפטור עצמך - שלא תעסוק בהן כלל, אלא יפה ת"ת עם דרך ארץ,¹ א"נ לא עליך המלאכה לגמור. עכ"ד. והנה פירושם הראשון תואם לדברי ר' ישמעאל עצמו במסכת ברכות, דאיתא התם (לה ע"ב):

ת"ר: "ואספת דגנך" מה ת"ל, לפי שנאמר "לא ימוש ספר התורה הזה מפריך", יכול דברים ככתבן, ת"ל "ואספת דגנך", הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל. ר' שמעון בן יוחאי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה, דש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה!? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר "ועמדו זרים ורעו צאנכם", ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא" "ואספת דגנך", ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר "ועבדת את אויביך". אמר אביי הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן, א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן (קציר) וביומי תשרי (דריכת הגתות והבדים - רש"י) לא תיתחזו קמאי, כי היכי דלא תיטרדו במזונייכו כולא שתא.

ובדעת רשב"י, כתבו תוספות (ד"ה כאן בזמן) מכח סוגיא מקדימה שמשמע ממנה ש"ואספת דגנך" מיירי שעושין רצונו של מקום, שכוונתו שאין עושין רצונו כל-כך, היינו שאינם צדיקים גמורים. וכן כתב מהרש"א שלכאורה תימה על ר"ש שהרי פסוק זה נאמר בזמן שעושין רצונו, דכתיב 'והיה אם שמע', אלא אין עושין כל כך [ולכן כתיב בפרשה זו "בכל לבבכם ובכל נפשכם", ואילו "בכל מאודכם" לא כתיב], לעומת דבריו "ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן", שמדובר שאין עושין רצונו כלל.

נמצינו למדים שלפירוש רש"י בדעת ר' ישמעאל ישנה סתירה, שכן במסכת מנחות השיב לדמה בן אחותו שאין רשות להיבטל מדברי תורה ולא די בקביעת עתים שחרית וערבית, ואילו במסכת ברכות אמר שאין פירוש הפסוק "לא ימוש" ככתבו שכן אמרה תורה "ואספת דגנך", אלא יש להנהיג בהן מנהג דרך ארץ. אכן לדברי התוספות הנזכר אין

1. ואם נאמר ששיטת דבי ר' ישמעאל אינה חולקת על תשובת ר' ישמעאל לבן אחותו, צ"ל שדווקא דרך ארץ יש לשלב עם דברי תורה, משא"כ חכמה יונית. וע' לקמן בדברי הברכ"י.

סתירה בדבריו, שכן אף בתשובתו לדמה השיב שיש לו לעסוק בדברי תורה עם דרך ארץ אך מאידך גיסא אינו רשאי להיבטל ממנה.

אכן בדעת רשב"י לכאורה ישנה סתירה אליבא דכו"ע, שכן משמו נאמר במסכת מנחות שדי בק"ש שחרית וערבית, ואילו בברכות אמר שבזמן שעושין רצונו של מקום אין להתעסק אפילו בחרישה וזריעה ופסוק "לא ימוש" הינו ככתבו.

דברי רשב"י הללו נזכרו בסתימת הגמרא במסכת נדרים דאיתא התם (ח ע"א): "אמר רב גידל אמר רב: האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאל-קי ישראל, והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה! הא קמ"ל דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית משום הכי חייל שבועה עליה. ופירש שם רש"י (ד"ה כיון) שכן אמר רשב"י במסכת מנחות כל הקורא ק"ש שחרית וערבית הרי זה קיים מצוות לא ימוש, "וכיון דאי בעי פטר נפשיה מ'ושננתם' בק"ש דיוצא בה י"ח מאותה שבועה בהר סיני וכו' חל עליו שבועה".

בגיליון הש"ס ציין לש"ך ביו"ד סי' רמו, שם הביא את דברי ר' יוחנן שאמר משום ר' שמעון בן יהוצדק ולא בשם רשב"י, ולפי זה אין סתירה בדברי רשב"י. אכן רש"י ('המפרש') בנדרים ח ע"א כתב שהוא רשב"י.²

לכאורה ניתן היה ליישב, שהסוגיא בברכות אינה עוסקת בגדר המחייב והמדוייק של כמות לימוד התורה במשך היום לכל אדם, אלא עוסקת בהשקפה ובגישה הראוייה ביחס למקום לימוד תורה בחיינו, שכן משמע מדברי ר' ישמעאל "הנהג בהן מדת דרך ארץ", מושג המוכר לנו מפרקי אבות (ב, ב): "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ".³ וכן פשוט שאף לשיטת רשב"י אין הכוונה שאדם ילמד תורה בכלל ללא הפסקה, וייאסרו עליו כל מלאכות השדה ואף לקצור מאכלו, והלא התורה וספרי הנביאים מלאים בהבטחות חוזרות ונשנות, וכן הציווי בתורה על השנה השביעית: "שש שנים תזרע שדך" ורק לאחר מכן "ובשנה השביעית וכו'", ולדברי תוס' בדעת רשב"י עולה שמדובר בכל אלו בזמן שאין עושין רצונו של מקום כל כך, אלא ניתן היה לומר לכאורה שרשב"י מכוון להנהגה כללית

2. וכך שמעתי ממור' הראש"ל הרב מרדכי אליהו זצ"ל שכן הוא בזהר הקדוש, "ולכן ודאי שזהו רשב"י".

3. אכן החת"ס (חי' סוכה לו ע"א, ד"ה דומה לכושי) חדש שאף ר' ישמעאל אמר את דבריו דווקא בא"י בה עבודת הקרקע מצוה, וכשם שאין יכול לומר אדם לא אניח תפילין מפני ביטול תורה, כך אין יכול לומר אלך ללמוד תורה ולא אעבוד את אדמת ארץ הקודש. אך בחו"ל כל הבנין אינו אלא חורבן בעבודת ה', ועל כן אף לר' ישמעאל יש ללמוד תורה כל הזמן.

לדרך האדם במשך חייו, שמגמתו צריכה לשאוף לעסוק בתורה כמה שיותר ולעסוק במלאכתו כמה שפחות, ובכך יזכה לברכה עצומה עד כדי ש'עמדו זרים ורעו צאנכם'.

ובדרך זו פירש החת"ס בשם ההפלאה את מאמר אביי שהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן, ומשום שעשו בדומה לרשב"י ולא ממש ולכן לא עלתה בידן. ואכן בספר שדי-חמד (כללים מערכת ו, טו) הביא בשם תוס' הרא"ש וספר 'ברכה משולשת' בשם תוס' ר"י החסיד "שאינ דברי רשב"י בברכות חובה, שכן במנחות אמר הוא עצמו דאפ' קרא ק"ש שחרית וערבית קיים "לא ימוש", אלא מצוה בעלמא מפני ביטול תורה".

אמנם אף בדברי הראשונים הנ"ל לא מצאנו יישוב לסתירה בדברי ר' ישמעאל (שד"ח שם).

ולכאורה נראה היה ליישב בדומה שאף ר' ישמעאל במנחות שהשיב לדמה בן אוחותו צא ובדוק שענה וכו' לאו דינא קאמר, אלא לזרזו בלימוד התורה קאמר, ואכן מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד רמו) הביא שיש מי שפירש כן, אך דחאו מפירוש רש"י (שם) שפירש (ד"ה ופליגא) "הא דר' ישמעאל דאמר חובה ללמוד כל היום" וכן על דברי תנא דבי ר' ישמעאל 'שדברי תורה אינם עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם' - 'שאי אתה רשאי לשנות פרק אחד', וכן מוכח מלשון הגמרא בביטוי 'ופליגא'. והעלה החיד"א ליישב דברי ר' ישמעאל דס"ל כדבריו בברכות 'הנהג בהן מנהג דרך ארץ', אך מלבד זאת לא התירה התורה לעסוק בחכמה יונית או חיצונית. וזאת תשובתו לבן אוחותו "לא ימוש", דהיינו חיוב תמידי לעסוק בדברי תורה שמנהיגים בו מנהג ד"א ולא דברים אחרים. ומדויק כן מדברי רש"י בברכות ('דברים'): "יכול דברים ככתבן" - 'שלא יעסוק בדרך ארץ'. ושם בד"ה 'מנהג' כתב: 'שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה'.

לאור פירוש זה, ניתן לומר שזכינו ליישב את ההדורים ושמה שוב אין מחלוקת בין רש"י לתוס' שכן לכו"ע חיוב לעסוק בתורה כל יומו מלבד ההכרח לעסוק בדרך ארץ דוקא ולא בדברים אחרים.

ובדברי רשב"י⁴ כתב שם מרן החיד"א, נמי לא קשיא, דבאמת בק"ש שחרית וערבית יצא ידי חובת "לא ימוש", "מיהו סבר רשב"י דמכח מצות תלמוד תורה אריה הוא דרביע אקרקפתא דגברא יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחווה, ללמוד בתורה לדעת לעות כל התורה כללית ופרטיה דקדוקיה וכו' מעלה ארוכה מידה שאין לה סוף ולא מצווי לא

4. כלומר לפי הגרסא שלפנינו דאידי ואידי רשב"י ורועה א' אמרן, ודלא כגרסת הש"ך.

ימוש', וכמ"ש הר"ן בנדרים (ח ע"א) שחייב אדם ללמוד תורה תמיד יום ולילה כפי כחו, אך מ"מ לעניין לא ימוש סגי בק"ש".

וזה לשון הר"ן שם: "מסתברא לי דלא דווקא בהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כוחו ואמרינן פ"ק דקדושין (ל ע"א) 'ת"ר ושננתם - שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו' וכו', וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי" וכו'.⁵

בפשטות דברי הר"ן נכונים אף לשיטת רשב"י אלא שביאר הר"ן כדברי הברכ"י שישנם ב' חיובים: החיוב הבסיסי השווה לכל אדם ומתוחם במצות ק"ש, ועוד חיוב כללי שאף הוא על כל אדם אלא שאינו מפורש בפסוקים ואין בו מדה שווה לכולם.

כיוון דומה בכך שמחלק את מצות ת"ת לשני צווים שונים, כללי ופרטי, כתב בעל האור-שמח (הל' ת"ת פ"א ה"א) שביאר שכל המצוות שבתורה שוות וראויות אף לפחות שבישראל ויש להם מדה מדוייקת, וכזו היא מצוות ת"ת שגדרה ההלכתי השווה לכל אדם הינו ק"ש שחרית וערבית, משא"כ הציווי הכללי של לימוד וידיעת התורה שאינו שווה לכל אדם ותלוי ברמת היכולות וההתלהבות מהתורה ובשיעור בקשת המזונות וטהרת נפשו, ובדומה לתיקון המידות ולמצוות כביקור חולים וקבורה שכל אדם לפי מה שהוא, ומצוות התורה המחייבות את כל ישראל, הנם רק בדברים שראויים לכל ישראל.

אלא שבשונה מהברכ"י שנסתייע מדברי הר"ן, בעל האור שמח דחה את דבריו, היות ולמד שהציווי בתורה על מצוות תלמוד תורה מתוחמת להלכה במינימום של ק"ש שחרית וערבית השווה לכל נפש מישראל ושאר עסק התורה הינו תוספת שאין יד הכל שווה בה, וממילא נדר לתוספת לימוד יכול לחול [ולא כדברי הר"ן, היות ואינו מפורש בכתוב].⁶ לשיטת האו"ש יובנו היטב דברי המשנה במסכת פאה שת"ת הינו כא' מהפרטים הנזכרים שם שיש להם גדר מינימלי ואין להם שיעור למעלה אלא כל המרבה הרי זה משובח.⁷

5. ופירש דברי רב גידל שכיון שלא מבואר בתורה אלא פסוק "ובשכבך ובקומך" וחייב זה ניתן לקיימו בק"ש שחרית וערבית, חלה שבועתו על חיוב התורה ללמוד כפי כוחו שאע"ג שהינו מדאו', מ"מ אינו מפורש בקרא.

6. יש לציין שדברי הרמב"ם שיובאו לקמן מתיישבים לכאורה שפיר עם פירוש האור שמח ולא עם דברי הר"ן והברכ"י, שלדבריהם היאך נמנע הרמב"ם מלהזכיר חיוב גדול זה שהוא לאריא דרביע עליה דגברא, וילע"ע.

7. אמנם מפירוש הברטנורא ו'המשנה ראשונה', אדרבה סייעתא לדברי החיד"א שתלמוד תורה שאני.

אכן הגר"א בביאורו לשו"ע (י"ד רמ"ו, ו) כתב על דברי הרמ"א שכתב שבשעת הדחק אפילו לא קרא רק ק"ש שחרית וערבית "לא ימושו מפיק" קרינן ביה, דאזלא כדעת ר' יוחנן וכו' יוסי במנחות שמפרש "תמיד" וממילא "לא ימושו" דלא כפשוטו, ודי בפרק מסויים מהזמן, משא"כ לדעת הר"ן שחובה ללמוד כפי כוחו.⁸

להבנת הגר"א בדעת הר"ן, נדחו דברי ר' יוחנן רשב"י מההלכה, ואין די בק"ש כדי לצאת ידי חובתו. אכן יש להעיר שלפי הבנה זו דברי הר"ן יהיו כדעת יחיד, שכן רוב הראשונים (רשב"א בשם ר' יונה, מאירי) ביארו באותה סוגיא בנדרים שהנדר חל היות ויכל לפטור עצמו ממצוות ת"ת במינימום של ק"ש ערבית ושחרית, וכן דעת הרמ"א כנזכר. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ג, תטז) שרוב הראשונים חלקו על הר"ן וסוברים שמצד הדין יוכל לצאת י"ח בק"ש שחרית וערבית והשאר אינו אלא תוספת במצוה.

הרמב"ם כתב (הל' ת"ת פ"א ה"ח): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל ייסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו עני המחזור על פתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר "והגית בו יומם ולילה". הלח"מ הבין שפסק הרב כר' יוסי במנחות שבפרק א' שחרית וערבית מקיים "לא ימושו", וא"כ הקשה, כיצד בדין לחם הפנים פסק כחכמים (הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ד) שזה מכניס וזה מוציא דבעינן לפני תמיד ממש ובת"ת סגי בב' שעות. וישיב שיש חילוק בין לשון "תמיד" הנזכרת בציווי לחם הפנים ומשמעותה 'כל הזמן', לבין "לא ימישו" הנזכרת בציווי על ת"ת שאין לפרשה כן, שכן מתי יעשה מלאכתו, וקי"ל דיפה ת"ת עם דרך ארץ, ומאמר הגמרא: 'מדבריו של ר' יוסי יתפרשו לשיטת חכמים שהלכה כמותם בנוגע לסידור לחם הפנים, שמכיוון שאף לר' יוסי "תמיד" לאו דווקא, כל שכן ש"לא ימישו" לאו דווקא, וא"כ סגי בב' זמנים שחרית וערבית, ואע"ג שלר' יוחנן בשם רשב"י יוצא י"ח בק"ש שחרית וערבית ומשמע בסתימת הגמ' בנדרים שכן הלכה, לא רצה רבנו להקל כ"כ שכן ר' יוחנן עצמו אמר שאסור לומר כן בפני עה"א. לשון הרמב"ם הובאה להלכה בשו"ע יו"ד (רמ"ו, א).

סיכום

מצוות תלמוד תורה לגודל מעלתה, הינה מהדברים שאין להם שיעור. גדר מצוה זו נלמד לכאורה מהפסוק "לא ימושו ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה". במסכת מנחות נאמרו כמה שיטות בנוגע לכמות הזמן הנדרשת מכל אדם לעסוק בתורה בכל יום. לשיטת

8. והשבועה לא חלה מהטעם הנזכר.

ר' אמי, למדים מדברי ר' יוסי בנוגע לסידור לחם הפנים על השולחן שאין חובה שיהיה עליו בכל עת אע"ג שכתוב "תמיד", שכן הדין בנוגע למצוות ת"ת, שיוצא י"ח "לא ימוש" בב' פרקים שחרית וערבית, וכן נפסק להלכה ברמב"ם ובשו"ע. דעת ר' יוחנן בשם רשב"י להקל יותר, שאפילו בק"ש שחרית וערבית יוצא ידי חובת "לא ימוש" אלא שאסור לאמרו בפני עם הארץ, ולרבא מצוה לאמרו בפניו. דעת ר' יוחנן נזכרה בפשוטות בגמרא בנדרים וכמותה סוברים ראשונים רבים ונפסקה להלכה ברמ"א שיוצא י"ח בק"ש שחרית וערבית בשעת הדחק.

דעת רשב"י זו לכאורה אינה תואמת לדבריו במסכת ברכות שמצות "לא ימוש" כפשוטו ואין לאדם לחרוש ולזרוע אלא לעסוק בתורה. יש שגרסו במנחות ר' שמעון בן יהוצדק, אך ממקומות אחרים נראה שבעל המאמר הינו רשב"י.

ישנם ראשונים שכתבו שדברי רשב"י במסכת ברכות לאו דווקא ואינם חובה אלא רק זירוז על מנת למנוע ביטול תורה.

יש שביארו שמצוה זו לרוב מעלתה מתחלקת לב' גדרים, הא' מוגדר ומתוחם בוקר וערב, אותו ניתן לקיים אפילו בו זמנית כשמקיים מצוות ק"ש שחרית וערבית בלאו הכי. והב' הינו חיוב לימוד ועיסוק בתורה על מנת לקנות בעצמו ידיעת התורה וזו מדה רחבה ומחייב האדם מישראל להשתדל כפי כחו, ומ"מ לשיטה זו נדר ללמוד זמן מה אכן חל היות ואין חיוב זה מפורש בתורה.

אחרים ביארו שהגדר הב' אינו "חיוב" רגיל, והכל לפי מה שהוא אדם, ולכן הנודר ללמוד תורה נדרו חל. אף לשיטה זו מוטל על האדם שראוי לכך להגות ולעסוק בתורה במשך ימי חייו, אלא מכיון שאינו שווה לכל נפש, אינו חיוב גמור.

בדעת ר' ישמעאל נחלקו האמוראים האם הפסוק "לא ימוש" הינו חיוב או הבטחה, ולמחייבים הינו חיוב לעסוק בתורה כפשוטו במשך כל היום, כן פירש רש"י. ואם אכן כן, ישנה לכאורה סתירה מדברי עצמו במסכת ברכות שיש להנהיג בדברי התורה מנהג דרך ארץ. יש שיישבו שאכן על האדם לשלב תורה עם דרך ארץ, אלא שדווקא במידת ההכרח ודווקא דרך ארץ ולא שאר חכמות. אחר יישוב זה אפשר שאין כלל מחלוקת בין רש"י לתוספות במנחות שפירשו שלא יהיו עליך חובה לעסוק רק בהן ואי אתה רשאי ליבטל שלא לעסוק כלל, אלא הנהג בהן מנהג דרך ארץ.